

Alkion ja Koskenniemen kirjeenvaihtoa

1

Santeri Alkio ja V. A. Koskenniemi joutuivat elämänsä aikana erittäin vähän tekemisiin toistensa kanssa. Asian tilaa on tuskin aihetta ihmetellä. On luonnollista, että heidän erilainen sosiaalinen lähtökohdansa, erilaiset toiminta-alueensa sekä poikkeavat kirjalliset ja kulttuuripoliittiset päämääränsä veivät heidän kehitystään ratkaisevasti eri suuntiin eivätkä siten luoneet todellista tarvetta lähentymiselle.

Ehkä tärkeintä henkilökohtaista kosketusta heidän välillään merkitsevät kirjeet. Kirjeenvaihto on kuitenkin hyvin vähäinen: Koskenniemen kirjoittamia kirjeitä tai kortteja on yhdeksän, Alkion kirjoittamia neljä. Useimmat kirjeet ovat 1920-luvulta, tärkeimmät vuodelta 1925; viimeinen, Koskenniemen kirjoittama, on vuodelta 1928. Kirjeistä eräät mielenkiintoisimmat merkitsevät kahden aikansa voimakkaan vaikuttajaysilön, maalaisliiton keskeisen poliitikon ja Turun yliopiston rehtorin persoonallisia, kahdenkeskisiä puheenvuoroja keskustelussa, joka lehdistössä oli puhjennut Turun yliopistosta: ennen kaikkea oli kysymys eräiden opettajien suomenmielisyyteen ja eräihin virkanimityksiin kohdistuvista epäilyistä ja erimielisyyksistä.

Kirjeiden vähäisyydestä ja niiden sisällyksen rajoittuneisuudesta huolimatta ne tuskin jäivät kummankaan osapuolen kannalta merkityksettömiksi. Ulkonaisiakin seurauksia voidaan nähdä: Alkio ja Koskenniemi tapasivat muutamia kertoja, ja Alkio valittiin v. 1927 Turun yliopistoseuran hoitokunnan jäseneksi. Kuitenkin on muistettava, että Alkio oli jo näinä vuosina sairaalloinen ja hänen elämänsä päättyi v. 1930. Sen sijaan Koskenniemen kansallispoliittisesti aktiivisimman toiminnan vaihe alkoi samoihin aikoihin, jolloin hän kirjoitti useimmat kirjeensä Alkiolle ja jolloin hän virkaatekevänä oli jo ryhtynyt hoitamaan Turun yliopiston rehtorin tointa. Vakinaiseksi valittuna rehtorina hän toimi lukuvuoden 1925—26 alusta lähtien. Todetta-

koon vielä, että samanaikaisesti Koskenniemi sekä runoilijana että kriitikkona eli rikasta luomisen kautta.¹

2

Vuoden 1925 kirjeenvaihdon taustaa lienee välttämätöntä esitellä muutamin yleisin piirtein.

Kevätkaudella 1925 käynnistyi varsinkin maalaisliiton lehdissä Ilkassa ja Turunmaassa vilkas ja osittain kiivassävyyinenkin kirjoittelu Turun yliopistoa vastaan. Keskusteluun osallistuivat myös mm. Akateemisen Karjala-Seuran äänenkannattaja Suomen Heimo sekä kokoomuslainen Uusi Aura, viimeksi mainittu tosin muista poikkeavin kannanotoin. Lehtikirjoittelu, joka jatkui maaliskuusta toukokuuhun, toisteli pääasiassa samoja syytöksiä; aluksi oli kysymys eräistä virkanimityksistä, viime vaiheessa taas ns. Kailan tapauksesta. Samalla muistutettiin jatkuvasti siitä, että Turun yliopisto ei ollut toiminut siinä kansallisessa hengessä eikä siitä ollut muodostunut sitä taistelulaitosta ruotsalaisuutta vastaan, jota sen perustajat olivat tarkoittaneet, ja tämän johdosta haluttiin sen tarpeellisuus ja olemassaolo asettaa kysymyksenalaiseksi.

Varsinaiseksi keskustelun käynnistäjäksi tuli yliopiston suunnitelma kutsua arkeologian ja kulttuurihistorian professoriksi fil.tohtori Juhani Rinne. Tohtori Rinteen viaksi katsottiin ennen kaikkea se, että hänen kotikielensä oli ruotsi, että hänen lapsensa eivät käyneet suomenkielistä koulua ja että hän siten ei ollut sillä tavoin ”suomalaisen kansallishengen läpätunkema”², kuin Turun yliopiston professorilta sopi odottaa. Tämän yhteydessä vedettiin esille myös aikaisemmin tapahtunut suomen kielen professorin viran täyttö. Siinä fil. tohtori Martti Rapola oli sivuuttanut prof. Lauri Kettusen, joka taas oli maalaisliittolaisen lehdistön suosiossa siksi, että hän sen mielestä edusti ”aktiivista” suomalaisuuskantaa, Rapola taas ”passiivista”.³ Edelleen yliopistoa syytettiin mm. siitä, että ”erään professorin” kotikieli oli ruotsi ja että kansantaloustieteen professorin virkaan oli ajateltu ruotsalaista tai peräti saksalaista henkilöä.

¹ Koskenniemen kirjeitä Alkiolle säilytetään Vaasan Maakunta-arkistossa Alkion siellä olevien paperien joukossa: kansio IV B, yksityiskirjeitä 2. — Alkion Koskenniemelle kirjoittamat kirjeet olen saanut käyttööni rouva Vieno Koskenniemeltä.

² Turunmaa 3. 3. 1925.

³ Ilkka 20. 3. 1925.

Myös kirjastonhoitaja Volter Kilpi joutui hyökkäysten kohteeksi. Lähimpänä aiheena lienee ollut hänen Uudessa Aurassa julkaisemansa artikkeli, jossa hän germaanisen kulttuuriperinnön osuutta painottaen oli käsitellyt ruotsalaisen sivistyneistön asemaa itsenäisessä Suomessa.⁴ Kilpi puuttui myös yliopistosta käytävään keskusteluun ja torjui Turunmaahan lähettämässään vastineessa useita yliopistoa vastaan esitetystä syytöksistä.⁵ Sananvaihdolle kuvaavaa on, että kun hän pyrki osoittamaan tieteellisen pätevyyden ratkaisevaksi yliopiston virkoja täytettäessä, niin toimitus jälkisanassaan halusi painottaa asiaa toisin: tieteellinen pätevyys ei yksin riitä, yliopiston velvollisuus ei ole saattaa tutkimustyön palvelukseen parhaat mahdolliset voimat, vaan ehdottomasti suomalaiskansalliset voimat.

Yliopiston rehtori ei tietystikään voinut tässä kirjoittelussa jäädä osattomaksi, joskin moitteita lienee pidettävä varsin summittaisina. Suomen Heimo muistutti siitä, että rehtori Koskenniemestä tunnetaan paremmin hänen tavaton innostuksensa germaaniseen kulttuuriin kuin uskonsa suomalaisen kulttuurin mahdollisuuksiin.⁶ Ilkka esitteli aluksi (13. 3. 25) ylimalkaisena toivomuksenaan, että tuntui tarpeelliselta ”selväpiirteistä suomalaista kantaa” edustavan henkilön saaminen yliopiston rehtoriksi. Viikkoa myöhemmin (20. 3. 25) julkaistussa pääkirjoituksessa käsitys on täsmentynyt: Koskenniemen suorittamaa suomalaista työtä ei liene kenelläkään aihetta aliarvioida, joskin ”eri mieltä saattaa olla hänestä sellaisen johtavan suomalaiskansallisen laitoksen päämiehenä kuin miksi Turun yliopisto on aijottu”.

Siinä vaiheessa, jolloin virkanimityksiin liittyvä kirjoittelu jo alettiin tuntea epäajankohtaiseksi, julkaisi prof. Eino Kaila Valvoja-Ajassa kirjoituksen ”Aitosuomalaisuudesta”.⁷ Yliopistoa vastaan suunnattujen hyökkäysten katsottiin edustavan aitosuomalaisuutta, ja Eino Kaila halusi kirjoituksessaan antaa tätä aatesuuntaa koskeville erittäin kielteisille mielipiteilleen jonkinlaista tieteellistä silausta: hän tarkasteli sitä ”kansanpsykologisena oireena”. Perimmältään artikkeli oli kuitenkin varsin tunnepitoinen eikä tässä suhteessa juuri poikennut edukseen Ilkan ja Turunmaan kirjoituksista. Pahinta oli, että kirjoitus voitiin käsittää jopa tahalliseksi yritykseksi halventaa

⁴ Volter Kilpi, Kansallisuuskysymys. Ruotsinkielisen sivistyneistön asema ja tehtävä itsenäisessä Suomessa. Uusi Aura 15. 2. 1925.

⁵ Turunmaa 17. 3. 1925.

⁶ Turun yliopisto tienhaarassa, Suomen Heimo 1925, N:o 3.

⁷ Valvoja-Aika 1925, ss. 186—194.

suomenkielistä, erityisesti korkeammista opinnoista osattomaksi jäänyttä kansanosaa.

Artikkelin saaman suuren huomion johdosta — mm. Ilkka käsiteli sitä useissa kirjoituksissa⁸ — yliopiston konsistori antoi toukokuun 13. päivänä merkitä pöytäkirjaansa lausunnon, jossa se totesi, että prof. Eino Kailan käsityksellä suomalaisuuden liikkeestä ei ollut sen kannatusta. Yliopiston hallintoelinten kannalta tuskin oli aivan merkityksetöntä sekään, että kirjoitteluun oli alusta lähtien liittynyt uhkauksia lahjoitusten peruuttamisesta; viime vaiheessa esiintyi myös ääniä, jotka vaativat prof. Kailan eroa.⁹

Alkion ja Koskenniemen tähän lehtikirjoitteluun liittyvä kirjeenvaihto tuskin tuo ilmi asiallisesti varsinaisesti uutta. Sen sijaan kumpikin kyllä esittää sellaista, mitä ei ehkä ainakaan tuona ajan-kohtana olisi halunnut sanoa julkisuudessa. Erityisesti Koskenniemi näyttää pitäneen tärkeänä, että hänen kirjeissä sanomansa mielipiteet jäisivät heidän välisikseen. Persoonalliset painotukset aiheuttavat toisaalta sen, että kirjeissä näkee muutakin kuin kulttuuripoliittisia kannanilmaisuja: ennen kaikkea henkilökohtaisen suhteen sekä myös mielipiteiden ja asenteiden muokkautumista.

3

Koskenniemen ensimmäisen kirjeen Alkiolle, Ilkan päätoimittajalle, aiheutti lehden maaliskuun 13. päivän numerossa julkaistu pääkirjoitus. Siihen oli koottu tavanomaiset syytökset Turun yliopistoa vastaan, ja todennäköisesti niissä sinänsä ei ollut Koskenniemelle mitään yllättävää. Ehkä uutta oli se, että ne oli esitetty tavallista tiukemmassa äänilajissa.

Oma mielenkiintonsa on siinäkin, kuka oli Ilkan pääkirjoituksen kirjoittaja. Varmaa on, että Alkio itse ei ollut sitä kirjoittanut. Vastauskirjeessään Koskenniemelle (21. 3. 25) hän mainitsee kirjoituksen tulleen hyvin asiantuntevalta taholta, eikä hän sen takia epäillyt antaa sille sijaa lehdessä. Alkion pojan, hovioikeudenpresidentti Paavo Alkion käsityksen mukaan kirjoittaja oli Elmo E. Kaila, joka 1920-luvulla toimitti Ilkalle kirjoituksia suomalaisuusasiasta.¹⁰ Todettakoon, että silloinen maisteri, myöhemmin fil.tohtori Elmo E. Kaila

⁸ Ilkka esim. 18. 4. — 7. 5. — 8. 5. — 9. 5.

⁹ Tauno Perälä on käsitellyt tätä lehtikirjoittelua laajahkosti teoksessaan Turun Yliopisto 1920—1939. Turku 1970. Ss. 39—42.

¹⁰ Paavo Alkion maininta kirjoittajalle 15. 6. 1977.

oli Akateemisen Karjala-Seuran perustajia ja toimi mainitulla vuosikymmenellä useita vuosia sen puheenjohtajana. — Tärkeämpää kuin kirjoittajan henkilöllisyys on Koskenniemen kannalta se, että maalaisliitosta oli tullut radikaali suomalaisuuspuolue ja että sen suunnan näissä asioissa määräsi Santeri Alkio.

Koskenniemen avauskirje (19. 3. 25) oli epäilemättä kärkevän poleeminen, mutta pohjimmaltaan asiallinen. Pääasiana oli yliopistosta levitettyjen värien tietojen oikaiseminen. Se oli sopivinta suorittaa tällä tavoin vastuunalaisten henkilöiden kesken, sillä kuten Koskenniemi sanoi, ”julkiseen väittelyyn nimettömäin kirjoittajain kanssa ei yliopisto ole voinut ryhtyä”.

Seuraava katkelma palauttaa mieleen syytökset, mutta ennen kaikkea kuvastaa kirjeen kirjoittajan torjumistapaa:

”Sallinette että ensiksi lyhyesti mainitsen ne kohdat, joissa Ilkan kirjoittaja on täysin erehtynyt.

1. Kaikki yliopiston professorit ja muut opettajat käyttävät puhekielenään suomea.
2. Prof. Kettusen ja toht. Rapolan kilpailussa suomenkielen professorin virasta ei toisen tai toisen suurempi suomenmielisyys voinut olla vaikuttamassa asian ratkaisuun, koska kumpikin hakija oli tunnettu yhtä varmaksi suomenmieliseksi.
3. Yliopiston professoriksi ei ole ’aiottu’ kiinnittää ketään riikinruotsalaista tai tšekäläisen akatemian professoria. Humanistisessa tiedekunnassa, jota asia lähinnä koskee ja jonka jäsen itse olen, ei mistään tämäntapaista ole edes keskusteltu.
4. Kenenkään saksalaisen kiinnittämisestä ei myöskään ole ollut puhetta. Päinvastoin ei tiedekunta ottanut edes käsiteltäväkseen erään saksalaisen hakemusta (kansantaloustieteen professorinvirkaan).
5. Kukaan yliopiston professoreista ei ole lausunut enempää julkisesti kuin yksityisesti mitään sentapaista kuin että ’kaikki mitä tässä maassa on merkitsevää tehty, on ruotsalaisten tekemää’. Prof. Kaila, jonka huhu on merkinnyt jotain tämäntapaista lausuneen, on sen kieltänyt (ja myös tyydyttävästi selittänyt sen keskustelun todellisen sisällön, josta kulkupuhe lienee saanut alkunsa).”

Arkaluontoisessa tohtori Rinteen tapauksessa esitettyjä väitteitä Koskenniemi ei katso voivansa suoralta kädeltä torjua. Hän käsittelee tätä hänellekin ilmeisesti varsin kiusallista asiaa melko laajasti ja antaa ymmärtää, että juuri kielikysymyksen kannalta siihen liittyy piirteitä, joita hän omasta puolestaan pitää valitettavina. Koskenniemen kanta virkaehdotuksesta on kuitenkin selvä: koti kieltä koskeville syytöksille ei ole annettava ratkaisevaa merkitystä,

jos toisaalta otetaan huomioon ”Rinteen koko laaja tieteellisesti painava suomenkielinen ja suomalaishenkinen kulttuuriryö”.

Koskenniemi ilmoittaa lopuksi kategorisesti käsityksensä, että ”sanotulla kirjoituksella, jonka lukijoilla ei ole ollut eikä voi olla tilaisuutta tarkistaa tietojen asiallisuutta, on vahingoitettu yliopiston asiaa”.

Santeri Alkio vastasi heti, hänen kirjeensä on päivätty maaliskuun 21:ntenä. Kirje on maltillinen, mutta päättäväinen. Hän ei myönnä, että Ilkan kirjoitus vahingoittaisi jotenkin yliopistoa, eikä se myöskään hänen mielestään asialliselta kannalta sisältänyt mitään loukkaavaa. Kannattaa panna merkille, että Alkio näkee tässäkin yhteydessä tärkeäksi muistuttaa Turun yliopiston erikoisasemasta, johon lehtikirjoittelussa jatkuvasti vedottiin:

”Turun yliopistoon katsoimme me suomalaiset alkuasteeltaan saakka *suomalaisessa* mielessä kuin toivontähteen. Helsingin yliopiston vierashenkisyys on saanut meitä pusertamaan monta tuskan huokausta sen johdosta, että suomalaisen kulttuurin oli pakko muodostua ja kehittyä kokonaan sivutuotteena. Turku lupasi siinä suhteessa vapautusta.”

Uusi yliopisto oli kuitenkin tuottanut pettymyksen. Kirjeen mukaan jo vuosia oli liikkinut tietoja, että sielläkin ”on kansallishenki sovellettua”. Tämä oli Alkion mielestä yllättävää, koska alun perin oli tarkoitus, että Turun yliopisto tulisi olemaan ”taistelulaitos ruotsalaista akademiaa vastaan”.

Koskenniemen vastaus Alkiolle — sen päiväys on 23. maaliskuuta — on täysin vailla hänen edellisen kirjeensä kärjekkäitä torjuntaja. Samalla kun sisällys on sattumanvaraisempi kuin aikaisemmassa, on sävy lepyttelevä, yhteisymmärrystä etsivä. Koskenniemi on esim. valmis uskomaan, että ”Ilkankin kirjoittaja on omalla tavallaan halunnut palvella yliopistomme tarkoituksia”. Pahimpana hän pitää edelleen väärin tietojen levittämistä. Esim. Turunmaan hän sanoo esittävän hänen käsityksensä ruotsin kielestä suomalaisissa kouluissa sellaista, mitä hän ei ole koskaan, ei julkisesti eikä yksityisesti, tuonut julki.

Nämä ensimmäiset kirjeet olivat lähinnä virheiden oikomista ja omien kantojen selvittelyä. Vaikka Koskenniemen kirjeillä on selvä sävyero, ei vielä näy merkkiä siitä, että olisi tapahtunut henkilökohtaista lähentymistä. Jatkoa seurasi parin kuukauden kuluttua: Koskenniemi kirjoitti jälleen Alkiolle toukokuun 21. päivänä 1925.

Tällä kertaa sysäyksen antoi lehtikirjoittelun uusi vaihe, johon aihe oli tullut Eino Kailan aikaisemmin mainitusta kirjoituksesta. Kirjeestä

kuvastuu syvä huolestuminen ei vain yliopiston maineesta, vaan jopa sen olemassaolosta. Kun kirjeyhteydestä Alkioon oli jo kokemusta, näytti ilmeisesti Koskenniemestä vakava vetoaminen häneen olevan tässä vaiheessa ratkaisevan tärkeää. Niinpä hän kirjoittaa:

”Mutta kun asia nyt on julkisuudessa eri puolilta ja perusteellisesti valaistu, niin eikö *tämä asia* nyt voisi jäädä julkisen keskustelun ulkopuolelle? Siinä vastuunalaisessa asemassa, johon (hyvin vastoin omaa tahtoani) olen joutunut, en voi olla hartaasti pyytämättä, ettei yleisöön kylvettäisi aiheetonta epäluuloa suomalaista yliopistoa kohtaan. Voin vakuuttaa, että suomalaisuuden asia on meille kaikille sydämen asia. Itse olisin valmis allekirjoittamaan hyvinkin radikaalin suomalaisuuden ohjelman ja sen tekisivät varmaan myös useimmat virkaveljeni.”

Koskenniemi painottaa myös vuorovaikutuksen merkitystä yliopiston ja etenkin niiden kansalaispiirien välillä, jotka olivat lahjoituksiltaan luoneet perustan yliopiston toiminnalle. Mutta vuorovaikutuksen edellytyksenä oli keskinäinen luottamus:

”Jos yleisemmin aletaan asettaa yliopiston opettajain suomenmielisyys epäilyksenalaiseksi suuren yleisön silmissä, niin on täällä mahdollon kenenkään toimia. On helppo hävittää tämä kansan luoma kulttuurilaitos, jos siltä epäoikeutetusti viedään kansan luottamus. Sellaisesta hyötyisi vain ruotsalaisuus, joka mielellään tietysti näkee, että me suomalaiset kulutamme hukkaan voimamme keskinäisissä riidoissa.”

Lopuksi Koskenniemi lupaa haluttaessa toimittaa yliopistoa koskevia tietoja sekä toivoo, että Alkio arvovallallansa suojelisi yliopistoa aiheettomilta epäluuloilta ja hyökkäyksiltä.

Kun Alkio vastasi toukokuun 24. päivänä päivätyssä kirjeessään, niin hänenkin äänenpainonsa tuntuivat peräti vakavilta. Yhä selvemmäksi kävi kuitenkin se, että poliittisen idealistin näkökulma asioihin oli toinen kuin sellaisen, joka katseli niitä yliopiston rehtorin joka tapauksessa varsin korkealta nälälapaikalta ja jonka oli kannettava vastuu johtamastaan laitoksesta. Alkio oli ymmärrettävästi entistäkin perustellummin sitä mieltä, että niillä puheilla joita yliopistosta oli liikkunut oli ollut todellisia syitä. Juhani Rinteen tapaus, Volter Kilven hyökkäys ”suomalaisuuden vaatimuksen tehostamista vastaan” sekä viimeksi Eino Kailan kirjoitus olivat hänen mielestään selviä todistuksia siitä, että Turun yliopiston ympärillä noussut hälinä ei ollut aiheeton. Se, että asian todellinen tila oli nyt selvinnyt, oli hänen

käsityksensä mukaan hyödyksi sekä suomalaisuudelle että Turun yliopistolle.

Kun muistetaan, että myös yliopiston rehtori oli joutunut epäluulojen ja hyökkäilyn kohteeksi, on tässä kirjeessä erittäin huomionarvoinen seikka se, että Alkio selvästi ilmaisi tyytyväisyytensä siihen, että Koskenniemi tulisi jatkuvasti toimimaan Turun yliopiston rehtorina. ”Jos siihen olisi tullut joku vähemmän tunnettu ja vähemmän luotamusta nauttiva henkilö nyt tämän kahakan jälkeen niin se olisi varmasti ollut suuri vahinko asialle”, hän kirjoittaa. Jatkokin on mielenkiintoinen: ”Te voitte nyt myöskin pelastaa laitoksen suuremmista vaikeuksista, kun julkinen keskustelu on osoittanut Teille kuinka arkaluontoinen suomalaisuuden asia on nykyhetkellä.” Sanomalehtimiehenä Alkio lupasi tehdä voitavansa, että Turun yliopisto, ”suomalaisen kansallisuuden ylpeys”, saisi työrauhan ”suomalaisen kulttuurin johtavana keskuksena”.

Kuten on käynyt ilmi, nämä toukokuussa 1925 vaihdetut kirjeet muuttivat olennaisesti tämän kirjeenvaihdon luonnetta. Hyökkäilyn ja moittimisen halu näyttää hävinneen, keskeiseksi oli noussut tarve toimia nyt yhä selvemmin yhteiseksi tunnetun ja koko kansakunnan kannalta merkitykselliseksi koetun asian parhaaksi.

Sekä Alkion että Koskenniemen kirjeistä käy ilmi, että he molemmat näkivät Turun yliopistoon kohdistuvan kirjoittelun, niin kuin luonnollista olikin, yleisemmän kansallisuus- ja kulttuuritaistelun eräänä osana. Ensimmäisessä kirjeessään (21. 3. 25) Alkio mainitsi omalta kannaltaan huomattavasti tärkeämmät, tavallaan valtakunnalliset kohteet: armeijan upseeriston ja Helsingin yliopiston suomalaistamishankkeet. Koskenniemi puolestaan kosketteli toisessa kirjeessään Alkiolle (23. 3. 25) yleistä mielenkiintoa herättävää kysymystä oppikoulujen kieltenopetuksesta. Laajasuuntaisemmista periaatteellisista kannanotoista oli kysymys silloin, kun hän arveli, että ruotsin kielellä oli vielä ”suhteellisesti liian etuoikeutettu asema maassamme” tai että se ”kaksikielisyys, jota meillä useat tahtoivat ylläpitää, tulee meille sivistyksellisesti liian kalliiksi”.

Sinänsä mielenkiintoinen seikka on, että Alkio eräässä kirjeessään (24. 5. 25) haluaa viitata omaan kehitykseensä tavallaan perusteluna kannanotoilleen:

”Omasta vähäisestä puolestani voin sanoa, että suomalaisuuden vapautus-vaatimus on minussa kypsytynyt voimakkaaksi sikäli kuin olen nyt parin vuosikymmenen kuluessa ollut tilaisuudessa mukana olemalla taistelukentällä seuraamaan ruotsalaistemme taistelutapoja ja päässyt käsittämään heidän tarkoituksensa. Aikaisemmin en mi-

näkään antanut kielipolitiikalle niin ratkaisevaa merkitystä. Mutta elämä on minulle tämän läksyn opettanut.”

Tämä pieni sitaatti antaa vähäisen ja yksipuolisenkin välähdyksen siitä ongelmakimpusta, jota Alkion kieli- ja kansallisuuspoliittisten käsitysten kehittyminen ja niiden sulautuminen hänen poliittiseen ideologiaansa merkitsevät. Tässä yhteydessä kannattaa ehkä ohimennen muistuttaa esim. jo nuorukaisiässä alkaneesta Snellmanin kirjoitusten harrastamisesta, Ilkan alusta lähtien varsin jyrkästä kannasta kielikysymyksessä sekä v. 1923 tapahtuneesta käsitysten selvästä radikalisoitumisesta nimenomaan Helsingin yliopiston suomalaistamispyrkimyksissä.¹¹ Tavallaan kielikysymys merkitsi Alkion kannalta myös yhteiskunnallista luokkakysymystä; tätä tietä se liittyy hänen Ilkassa ajoittain harrastamaansa sivistyneistökritiikkiin, maalaisen ja kaupunkilaisen elämänmuodon asettamiseen vastakkain, jonka taustaksi puolestaan 1920-luvun kulttuuri-ilmastossa alkaa nousta Spenglerin kulttuurinäkemys.¹²

Alkion ja Koskenniemen viimeiset kirjeet vuosilta 1927 ja 1928 ovat asiallisia ja kohteliaita. Kysymys on lähinnä sanomalehtimiehen ja yliopiston rehtorin yhteistyöstä Turun yliopistoa koskevissa asioissa. Koskenniemi esim. lähettää puheitaan ja kuvamateriaalia, hän pyytää Ilkan kannanottoja, kiitellään tapaamisista jne. Kun Alkio päättää erään kirjeensä (5. 4. 27) sanoihin: ”Toivon sydämestäni menestystä yliopistolle ja Teidän työlle — —”, on kysymyksessä paljon enemmän kuin tavanomainen muodollisuus.

4

Vaikka Alkion ja Koskenniemen kirjeenvaihto pääasiallisesti koskettaa hyvin käytännöllisiä kulttuuripoliittisia kysymyksiä, siihen lie-nee lupa suunnata huomio myös kirjallisesta ja kirjallisuushistoriallisesta näkökulmasta käsin.

Jos haluaa etsiä Alkiota ja Koskenniemeä ihmisinä ja taiteilijoina leimaavia äänenpainoja, voisi pysähtyä moneen yksityiskohtaan. Kun esim. Alkio sanoo ensimmäisessä kirjeessään: ”Valitan vain sitä, että ’ajan myrskyt’ aiheuttavat sen, että kirjeenvaihtomme alkaa tällaisesta asiasta”, voi vain aavistella, millaiset toiveet ja pettymykset

¹¹ Vrt. Aulis J. Alanen, *Santeri Alkio*. Porvoo 1976. Esim. ss. 625 ja 629.

¹² Vrt. Matti Klinge, *Ylioppilaskunnan historia IV*. Porvoo 1968. Ss. 58—59, 66—67.

koskettivat, tätäkin ihmissuhdetta ajatellen, ikääntyneen kirjailijan mieltä.

Kiintoisaa, miltei yllättävää on panna merkille kirjeiden tyylien raju kontrasti. Koskenniemen luistava, vivahteilla leikkivä sanonta eroaa täysin Alkion hiukan raskaasta, voimakkaasti painottavasta esitystavasta. Tyylien erot ilmentävät tässä tapauksessa merkillisen havainnollisesti persoonallisuuksien vastakohtaa. Tyyllillisesti moni-ilmeisin on Koskenniemen kirjeistä ensimmäinen (19. 3. 25): sen sanonnassa on tuntevinaan monia vakavuuden ja ärtyneisyyden, aggressiivisuuden ja ironian eri sävyjä. Vaikka toisaalta ei liene syytä epäillä Koskenniemen Alkiolle osoittamien kunnioittavien puhutte- lujen vilpittömyyttä, tulee — taitavan lausekuvioinnin ansiosta — seuraavantapaiseen tunnepitoiseen kärjistyksen melkoinen määrä hyökkäävää monimielisyyttä; ärsykkeenä oli Ilkan toivomus ”selvä- piirteistä suomalaista kantaa edustavan henkilön saamisesta yliopiston rehtoriksi”:

”Rehtorin toimi on (hyvin vastoin tahtoani) toistaiseksi eli tämän lukuvuoden loppuun uskottu minulle konsistorissa suoritetun vaalin perusteella. Voin Teille, kunnioitetulle virkaveljelleni, vakuuttaa, etten tule olemaan esteenä ’selväpiirteisemmän’ suomenmielisen vaalille ensi kevännä, mikäli vaalin tulos minusta riippuu. Suonette minulle anteeksi, etten ota omaa suomenmielisyttäni puolustaakseni.”

Se, mitä taas Alkio sanoo seuraavassa kirjeenkattelmassa (24. 5. 25), on hänen kannaltaan hyvin tärkeää. Samalla käy ilmi näkö- kulman erilaisuus kirjekumppaniin verrattuna, siis pyrkimys katsella asioita kansan tasolta ”realisten tosiasiajn mukaan”, kuten kohdassa viitataan. Katkelman tyyli välittää vaikutelman koruttomuudesta ja kurinalaisuudesta.

”Nyt lienee asian laita niin että esim. Teillä lienee verrattain vähän tilaisuutta tutustua virtauksiin itse suomalaisen kansan keskuudessa. Se tehnee sen että joudutte muodostamaan mielipiteenne myöskin kansan valistuneemman osan mielipiteestä etupäässä sen mukaan mikä on vallitsevana niissä piireissä missä seurustelite. Asian peri- aatteelliselle puolelle tämä ei tietenkään anna suurta painoa, mutta käytännölliselle paljonkin. Kansan mielipide ratkaisee asian yleensä tässäkin suhteessa käytäntöä silmällä pitäen, s.o. realisten tosi- asiajn mukaan. Kun ottaa huomioon sen kehityksen minkälaiseksi itäruotsalaisuus on muodostunut viimeisten viiden—kuuden vuo- den kuluessa, huomaa käytännöllinen kansallisuuspolitiikoitsija siinä

vaaran, ei ainoastaan suomalaisen hengenviljelyksen itsenäisyydelle, vaan koko Suomen vapaudelle.”

Hyvin henkilökohtaisia asenteita ja äänenpainoja lienee mahdollista tarkkailla myös varsin toisenlaisella alueella.

Lukija toteaa heti, että sekä Alkion että Koskenniemen ensimmäisiä kirjeitä leimaa jännittynyt, kiristynyt ilmapiiri. Epäilemättä se voidaan selittää pelkästään seuraukseksi syntyneestä tilanteesta; olihan mitä luonnollisinta, että Koskenniemi näki Alkion Turun yliopistoa vastaan käynnistyneen hyökkäyksen varsinaisena alkuunpanijana ja siis päävastustajanaan. Jännitykseen antoi todennäköisesti oman lisämausteensa sekin, että kirjekumppanit tiesivät kuuluvansa poliittisesti eri leireihin ja että tämä vastakkaisuus ulottui Alkion nuorsuomalaisuuteen ja Koskenniemen vanhasuomalaisuuteen saakka. Mutta näiden lisäksi on vielä nähdäkseni otettava huomioon se, että heillä molemmilla oli paikkansa kotimaan kirjallisen elämän kuvioidissa, mutta että tällä kummallekin alun perin läheisimmällä alueella he olivat jääneet joka suhteessa kauaksi toisistaan. Asiaa on syytä hiukan tarkastella.

Kannattaa muistaa, että Koskenniemi oli 1920-luvulla lyyrikkona keskeisessä asemassa. Hänet leimattiin mielellään akateemiseksi runoilijaksi, joka oli hankkinut mainetta mm. pessimististen kosmisten tuntojen julistajana, kaupungin runoilijana sekä antiikin aiheita ja mittoja käyttävänä säetaiteilijana. Toisaalta hän oli kriitikko ja esseisti, joka meillä aikaisemmin tuntemattomalla tyyllisellä taidolla välitti ennen kaikkea kosketuksia eurooppalaisen hengenelämän saavutuksiin. Tässä kaikessa oli paljon outoa Alkiolle ja hänen edustamalleen kirjalliselle laadulle. Hänen luova aktiviteettinsa oli saanut käyteaineensa 1880-luvun realismista. Se oli opettanut hänet oman ympäristönsä elämän tarkkailemiseen ja kuvailuun ja se oli ohjannut liittämään kirjallisuuteen myös aatteellisia ja opettavia tarkoituksia. Huomattavan laajasta tuotannostaan ja etenkin mainiosta ”Puukkojunkkarit”-romaanistaan huolimatta Alkio ilmeisesti tunsu jääneensä kirjailijana yksinäiseksi ja myös vaille sitä tunnustusta, jonka katsoi ansainneensa.

Se kuitenkin tiedetään, että jatkuvasti uusia virikkeitä etsivä Alkio suhtautui Koskenniemen hyvin kunnioittavasti. Ehkä erikoista oli vain se, että kunnioitus perustui ennen kaikkea kriitikon- ja esseistintöimintään, vähemmän lyriikkaan.¹³ Koskenniemen suhtautuminen

¹³Paavo Alkion suullisesti 15. 6. 1977 antama tieto.

Alkioon lienee ennen vuoden 1925 kirjeenvaihtoa ollut varsin pidettyvä, ehkä välinpitämätön. Omalla tavallaan asiaa valaisee kummankin kannalta seuraava katkelma Kyösti Vilkunan Alkiolle v. 1914 kirjoittamasta kirjeestä:

”Kun kirjoitin Sinulle Koskenniemen lupauksesta arvostella ’Jaakko Jaakonpoikaa’ Ajassa, olit oikeassa arvellessasi, ettei se taida mais-tua helsinkiläiselle estetikolle. Hän ei jaksanut lukea sitä loppuun.”¹⁴

Koskenniemi on kuitenkin kirjoittanut arvostelun ainakin parista Alkion teoksesta. Niistä ”Keisaririkos”-romaanin koskeva ansaitsee tässä tapauksessa pienen huomion; se on ilmestynyt *Valvoja-Ajassa* 1924¹⁵ ja on siten ajallisesti sangen lähellä vuoden 1925 kirjeenvaihtoa. Arvostelua tästä 1890-luvun poliittista elämää kuvaavasta, omassa lajissaan merkittävästä teoksesta voisi luonnehtia viileän asialliseksi. Taiteellisia ansioita arvostelija ei juuri näe, mutta on valmis myöntämään kirjalle arvonsa, jos se käsitetään ”vapaaksi historialliseksi ’kuvausjaksoksi’ ” eikä varsinaiseksi kaunokirjalliseksi teokseksi. Se, että ”luova mielikuviutus”, ilmeisesti yleensä kyvykkyys kirjailijana, oli Koskenniemen mielestä jättänyt Alkion pulaan henkilökuvaus-sessa, on tuskin tämän mieltä erityisesti pahoittanut; tämäntapaisiin arviointeihin hän oli kritiikin puolelta tottunut. Sen sijaan muuan toinen moite on saattanut todella jättää katkeruutta mieleen: maininta siitä, että ”Alkion talonpoika tuntuu epätodelliselta, enemmän niin sanoakseni kirjalliselta mielikuvalta kuin elävältä ihmiseltä”. Viittauskaan siihen suuntaan, että Alkio ei tuntenut suomalaista talonpoikaa, ei voinut olla hänelle mieleen.¹⁶ Moite kosketti myös hänen nuoruusvuosinaan omaksumaansa romaanikäsitystä, jonka mukaan ”romaanin on elämän kuvaus” ja ”elämän ehtojen alainen”.¹⁷

”Keisaririkoksen” arvostelu ei varmaankaan ollut omiansa hälventämään sitä arkuutta tai epäluuloisuutta, jota Alkion puolella, Vilkunan kirjeenkin mukaan, oli olemassa. On siten hyvin mahdollista, että kirjalliseen työhön liittyvät ajatukset ja muistumat aluksi heijastuivat kirjeenvaihtoon. Toisaalta on todettava, että kirjeissä ei kosketeltu kirjallisuuteen liittyviä asioita, eikä muutenkaan ole merkkejä siitä, että Alkio ja Koskenniemi luovina yksilöinä, kirjai-

¹⁴ Vilkunan kirje Alkiolle 5. 6. 1914; Vaasan Maakunta-arkistossa: Alkion paperit, kansio IV B, yksityiskirjeitä 2.

¹⁵ *Valvoja-Aika* 1924, ss. 35–37.

¹⁶ Paavo Alkion suullisesti 15. 6. 1977 esittämä käsitys.

¹⁷ ”Puukkojunkkareihin” liittyvistä muistiinpanoista, Paavo Alkion hallussa.

lijana ja runoilijana, olisivat lähemmin oppineet ymmärtämään toisiaan.

5

Se kansallis- ja kielipoliittinen keskustelu, jota Alkion ja Koskenniemen kirjeenvaihdossa käytiin, antaa vielä aiheen viitata joihinkin piirteisiin Koskenniemen kehityksessä 1920-luvulla.

Koskenniemelle oli jo professoriksi tulo 1921 merkinnyt uusia yhteiskunnallisia velvollisuuksia. R. Koskimies mainitsee siitä hiukan hämmäntävän tuntuista ilmiöstä, että ”ulkonainen elämänmuutos aiheutti — — ehkä sen sisäisen muutoksen, että yksinäisyyttä rakastavasta runoilija-haaveksijasta tuli enemmän elämän karuun todellisuuteen kiintyvä yhteiskuntaihminen”.¹⁸ Toiminta rehtorina pakotti sitten jatkuvasti tarkentamaan myös kansallisuus- ja kielikysymyksiä koskevia kannanottoja. Ne lukuisat puheet ja kirjoitukset, oikeastaan heti rehtorin avajaispuheesta syyskuussa 1925 lähtien, jotka kuuluvat ennen kaikkea 1920-luvun loppuvuosiin ja seuraavan vuosikymmenen alkupuolelle, ovat antaneet Lauri Viljaselle aiheen puhua Koskenniemen ”intohimoisesta kansallisesta innostuksesta”.¹⁹ Epäilemättä onkin niin, että hänen keskeisten miehuusvuosiensa julkisessa toiminnassa aktiivisen suomalaisen kansallistunnon herättäminen on tärkeimmällä sijalla.²⁰

Jos esitetään kysymys, oliko Alkiolla mahdollisesti jonkinlainen sysäyksenantajan osuus siihen, että Koskenniemen suomalaisuuskanta selvästi radikalisoitui näinä vuosina, on heti huomautettava, että muutaman kirjeen merkitystä ei ole toki syytä yliarvioida. Mahdollista tuollainen vaikutus on, sillä kirjeenvaihto tapahtui Koskenniemen kannalta otollisella hetkellä. Mutta samalla on otettava huomioon muita samaan suuntaan vaikuttaneita tekijöitä: jo Oulun ajoilta periytyvä selkeä suomalaisuuskanta sekä myötätunto ylioppilasmaailmassa liikkuvia aatevirtauksia kohtaan. Toisaalta on aiheellista muistaa, että Koskenniemelle oli ominaista avara kulttuurinäkemys, ja sen mukaisesti hän tähtäsi synteisiin selvälinjaisen kansallisuusajattelun, ”snellmanilaisuuden”, ja perinteisesti eurooppalaisiksi leimautuvien kulttuuri-ihanteiden välillä. Siten hänen kulttuuripoliittinen ajattelunsa oli perimmältään varsin etäällä aitosuomalaisuudeksi sanotusta aatesuunnasta, vaikka se sitä joissakin kohdin koskettikin.

¹⁸R. Koskimies, *Elävä kansalliskirjallisuus II*. Helsinki 1946. S. 353.

¹⁹Lauri Viljanen, V. A. Koskenniemi. Porvoo 1935. S. 290.

²⁰Vrt. Viljanen mts. 290.

Tuskin on mahdollista ajatella, että Koskenniemen runoilijantyö, joka jatkui 1920-luvulla entiseen tapaan yliopistonopettajan tehtävistä ja julkisista velvollisuuksista huolimatta, olisi pysynyt erillään edellä kuvatusta kulttuuripoliittisesta suunnantarkistuksesta. Tuolle vuosikymmenelle kuuluvat kokoelmat ”Uusia runoja” (1924) sekä ”Kurkiaura”, vaikka viimeksi mainitun ilmestymisvuosi onkin 1930. Niiden runot kuvastavat henkistä vapautumista ja miltei yllättävää elämänmyönteisyyttä; erityisesti jälkimmäisessä kokoelmassa aihepiiri on muuttunut kotoisemmaksi, miltei korostetusti suomalaiseksi. Kannattanee painottaa, että kysymys on koko persoonallisuuden kehitys- ja muutosprosessista, jonka osailmiöt on Koskenniemen yhteydessä yleensä pyritty näkemään erillisinä alueina.

On erikoinen sattuma, että samoihin aikoihin kuin Koskenniemi puolusti Turun yliopistoa kansallisuusasian pettämistä koskevia syytöksiä vastaan, myös hän itse runoilijana joutui hyökkäyksen kohteeksi. Tarkoitin Uno Kailaan kirjoitusta Suomen Sosialidemokraatissa heinäkuussa 1925.²¹ Kirjoitukseen sisältyy kiintoisa väite, että Eino Leino oli ”suomalainen runoilija ennen Koskennientä ja kaikkia muita”. Leinon kansallista laatua tähdentävä korostus aktualisoi Koskenniemen runouden kohdalla saman asian, jonka takia hän oli katsonut asiakseen tarttua yliopiston puolesta kynään. Voi olettaa, että tuontapainen vertailu kosketti hänen sisimmässään tuntoja, joille hän tuossa vaiheessa ulkonaisen paineen takia oli muutenkin herkkä.

Lauri Viljanen on Suomen kirjallisuuden VI osaan kirjoittamassaan runoilijan muotokuvassa luullakseni ensimmäisenä selvästi oivaltanut ”Kurkiaura”-kokoelman erikoisluonteen. Se on runoilijan ”mielikuvitusmaailmaltansa kaikkein suomalaisin kokoelma”. Samalla aiheiden kotoistuminen ja suomalaistuminen saa erikoisen painokkaan merkityksen: kysymys on ”lyyrisen taiteilijan merkillisimmistä kehityskäänteistä”. Viljanen havainnollistaa tapahtunutta muutosta vertaamalla toisiinsa kantaattien ”Elämän päivät” ja ”Isänmaan kasvot” välistä sävynvaihdosta; edellinen on kirjoitettu 1920 ja ilmestynyt ”Uusissa runoissa”, jälkimmäinen on syntynyt 1927 ja liitetty ”Kurkiauraan”. ”Elämän päivät”-kantaatin perusilme on Viljasen mukaan yleisinhimillinen, ja hän on siinä havaitsevinaan jopa ”syventynyttä ’germaanista’, lähinnä heidenstamilaista tunteenhartautta”; sen sijaan ”Isänmaan kasvoissa” on perinteellinen suomalainen väritys korvenraivaajineen ja kirkkoveneineen.²²

Ehkä voi sanoa, että ”Kurkiauran” isänmaalliset runot välittömmmin jatkavat aikaisempien tämänaiheisten runojen suuntaa. Kui-

²¹ Uno Kailas, Suurin runoilijamme. Suomen Sosialidemokraatti 24. 7. 1925.

²² Suomen kirjallisuus VI. Keuruu 1967. S. 60–62.

tenkin paatos saattaa nyt hillittynä pukeutua koruttomasti soivaan runomuotoon niin kuin tunnetussa ”Siniristilipussa”. Toisaalta voi tuloksena olla sellainen iskevän tuore ja persoonallinen runo kuin ”Pohjatuulen torvi”. Etäällä noista ovat eräät luonnonkuvat (esim. ”Hallayö”, ”Kun ruis kukkii”), joissa suomalainen elämäntuntu on pyritty tavoittamaan asenteettomana ja aitona. Balladeissa, joissa Viljanen näki uusinta ja yllätyksellisintä tällä kotoisella suunnalla,²³ runoilija on siirtynyt tavallisesti hiukan abstraktisesta ja yleistävästä ihmisenäkemyksestään yksityisen ihmisen tasolle. Mutta samalla se tapa, millä nämä ihmiset ja balladinomaista traagista väriä saavat tapahtumat nähdään, antaa niissä kuvatulle elämälle — myös ”kansalle” — uuden, ehdottoman myönteisen arvovaruksen. Erityisesti tämän piirteen olisin taipuvainen painokkaasti asettamaan Koskenniemen tuonaikaisen kansallispoliittisen kehityksen yhteyteen.

6

Alkion ja Koskenniemen kirjeenvaihdon keskeisin anti Alkion kannalta lienee ollut siinä, että hän sai välittömän kosketuksen yliopistomiehen näkökulmaan. Samalla hän myös sai mahdollisuuden epämääräisistä huhupuheista välittämättä muodostaa kuvan niistä olosuhteista, myös ristiriidoista, jotka tuossa vaiheessa olivat luonteenomaisia ”ainoan suomenkielisen yliopiston” elämälle. Mitä epäilyjä hänellä lieneekin ollut Koskenniemen suomalaisuuskannasta ja tämän edustaman kulttuuri-ihanteen ”vierashenkisyydestä”, ne hälvenivät todennäköisesti lähes täysin. Koskenniemi puolestaan pääsi tutustumaan hyvin selvälinjaiseen kansanmiehen tapaan katsella kulttuuri-poliittisia ilmiöitä. Vaikka sen perustana oleva poliittinen ideologia monilta kohdiltaan — kuitenkin lukuunottamatta esim. ajatusta voimakkaasta suomalaisesta kansallisvaltiosta — jäi hänelle etäiseksi, hän ilmeisesti oppi näkemään Alkion kannanotot vilpittöminä ja hyvää tarkoittavina. Mahdollisesti ne jossakin määrin selkiinnyttivät Koskenniemen omiakin mielipiteitä ja olivat siten eräänä osatekijänä antamassa sysäystä kehitykselle ”runebergiläisyydestä” ”snellmanilaisuuteen”, pitäytyäkseni Lauri Viljasen Koskenniemen elämäkerrassaan käyttämiin termeihin.²⁴ Näyttää siltä, että kirjeenvaihto opetti kumpaakin ottamaan huomioon toisen vakaumuksen ja vahvisti samalla molemminpuolista arvontantoa.

²³ Sama, s. 62.

²⁴ Viljanen, V. A. Koskenniemi, s. 294.

Tietynlainen persoonalliseen kosketukseen vetoava piirre oli Alkion ja Koskenniemen kirjeenvaihdossa tunnettavissa alusta lähtien. Tämän rinnalla on ollut kiintoisaa panna merkille, että mukana oli myös vivahteita, jotka viittasivat heidän asemaansa ja laatuunsa luovina kirjallisina yksilöinä. Mitä taas tulee Koskenniemen runouden uudistumiseen ja siihen liittyvään aatehistorialliseen ja katsomukselliseen murrokseen 1920-luvulla, se paljastunee tarkemman tutkimuksen valossa huomattavasti monisyisemmäksi, kuin tähän mennessä on havaittu. Edellä on siihen puututtu vain siinä määrin, kuin tässä käytetty lähtökohta on näyttänyt antavan aihetta.

LEEVI VALKAMA: *Der Briefwechsel zwischen Alkio und Koskenniemi*

Als wichtigster persönlicher Kontakt zwischen Santeri Alkio und V. A. Koskenniemi ist wohl ihr gegenseitiger an sich spärlicher Briefwechsel anzusehen, der sich vor allem auf das Frühjahr 1925 konzentrierte. Die Briefe aus dieser Zeit stehen zugleich im Zusammenhang mit Pressegeplänkeln um die Universität Turku. Bei diesen Geplänkeln, an dem sich hauptsächlich die zwei Zeitungen der Bauernpartei, nämlich *Iikka* und *Turunmaa*, beteiligten, ging es zunächst um Vorschläge zur Besetzung anstehender Vakanz, später um einen Artikel von Prof. Eino Kaila, der als eine Beleidigung der finnischsprachigen Bevölkerung ausgelegt werden konnte. Der damalige Rektor der Universität, V. A. Koskenniemi, sah sich veranlasst, in direkt an Alkio gerichteten Briefen durch die Presse verbreitete falsche Informationen richtigzustellen, denn Alkio bestimmte vor allem in Nationalitäts- und Sprachfragen den Kurs der Bauernpartei. Von der Sache her gesehen vermittelt der Briefwechsel kaum neue Erkenntnisse. Andererseits ist es interessant, wenn man erfährt, dass sich Alkio, obwohl einige Zeitungen Koskenniemi noch zuvor angegriffen hatten, zu dessen Wahl als Rektor der Universität sehr positiv verhielt. In den Briefen kommt, was als sehr beachtenswerter Umstand zu vermerken ist, die Entwicklung der persönlichen Beziehung zwischen beiden deutlich zum Ausdruck. Der anfänglich gespannte Ton des Briefwechsels verlor sich bald und zwei sehr ausgeprägt starke Persönlichkeiten lernten es, die Meinung des anderen zu respektieren und einander als Menschen zu schätzen.

Obwohl sowohl Alkio als auch Koskenniemi in der finnischen Literatur eine zentrale Rolle spielten, werden in ihrem Briefwechsel literarische Fragen nicht berührt. Man gewinnt auch den Eindruck, dass das Misstrauen und die Verschiedenheit der Auffassungen, die zwischen ihnen auf diesem Gebiet offensichtlich von Anfang an bestanden, durch den Briefwechsel keineswegs gemildert wurden. Andererseits ist es möglich, dass von Alkios Briefen bestimmte Impulse ausgingen, durch die sich Koskenniemis finnisch-nationale Haltung nach 1925 beachtlich verschärfte. Man kann sagen, dass er damals in seinen Reden und Zeitungsartikeln auf eine Art finnisch-nationale Erweckung hinwirkte. Diese kulturpolitische und ideengeschichtliche Umorientierung spiegelt sich auch in seiner Lyrik wider. "Kurkiäura", 1930 erschienen, ist thematisch wie dichterisch seine heimatgebundenste und finnischste Gedichtsammlung.